

Fàbriques de gasoses i sifons a Gironella i comarca

Orígens d'aquestes begudes

Sembla que les primeres proves que es portaren a terme per a la fabricació del que s'anomenarien 'gasoses' i 'sifons' les realitzaren alguns metges i farmacèutics que creien poder-ne obtenir resultats terapèutics. Segons la informació que he trobat sobre aquest tema podem dir que:

- El 1741 W. Browning injectà àcid carbònic en una ampolla d'aigua, per investigar-ne les reaccions.

- El metge nordamericà P.S. Phific, el 1807 ja receptava preparats d'aigua carbònica a pacients seus que patien problemes estomacals.

- Frederic Struve, metge i farmacèutic alemany, nascut a Neustadt el 1781, va fundar un establiment a Dresde per preparar aigües minerals artificials el 1820; com que obtingué un gran èxit, en continuà fundant a Berlín, Leipzig i Brighton.

- El 1832 J. Metheu inventà un aparell per saturar aigua amb gas carbònic.

Ja avançat el segle XIX, a aquesta aigua amb gas se li afegia alguna classe de xarop i aquests preparats, que inicialment s'havien creat amb finalitats mèdiques, molta gent els començà a prendre com a refresc. Amb la mateixa intenció, el farmacèutic Johan Styth Pemberton va crear la Coca-Cola l'any 1886.

Des de les últimes dècades del segle XIX aquestes begudes començaren a fer-se tan populars que se'n obriren fàbriques en molts dels nostres pobles i, a Gironella, en algunes èpoques, en funcionaren tres alhora. Aquesta constatació porta a preguntar-nos: per quina raó assoliren tan-

ta popularitat? Segurament hi influí més d'una causa. D'una banda, les qualitats terapèutiques que se'ls atribuïen; de l'altra, que també són bones de gust i refrescants; o, fins i tot, perquè la maquinària que es necessita per produir-les és fàcil d'instal·lar i es podien vendre a un preu assequible. Però penso que també hi pogué intervenir una important raó de mimetisme, que explico tot seguit. Tothom coneix la gran afecció que s'establí en aquella època entre les classes benestants de freqüentar els balnearis per fer cures de repòs i prendre les diferents aigües termals, la majoria de les quals contenen gasos. No fóra estrany que les classes econòmicament més febles, que no es podien permetre el luxe de visitar els balnearis, intentessin compensar-ho consumint a casa aigües amb gas, d'aparença semblant a les termals.

Fàbriques a Gironella

Buscant en els llistats de la contribució industrial de Gironella, trobem que en un mateix any, el 1886, dos vilatans es donaren d'alta en el concepte de "Gaseosas", Lluís Rosal Ferran, que vivia a la Carretera, i Joan Latrilla, domiciliat en el carrer Baixada del Pont Vell, als quals se'ls assignà una quota anual de 27,06 pesettes.

Joan Latrilla traspasà la seva fàbrica a Jaume Casòliva Soler l'any 1890 i aquest la revengué a Ramon Latrilla Teixidor, qui tançà l'establiment el febrer de 1896.

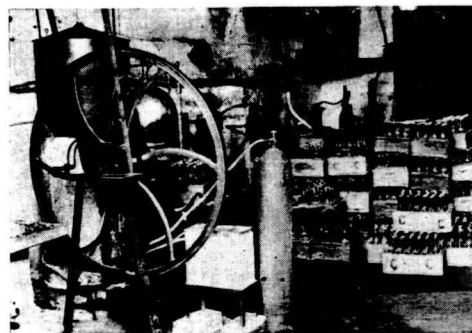
Lluís Rosal també va vendre el seu establiment l'any 1888 a Josep Martí Espelt, que el 1900 incorporava al seu negoci la ven-

da de cervesa com a nou element però, passats dos anys, traspasà l'empresa a Ramon Mayol Subirana, que el regentà fins a 1907. Aquell any la indústria fou comprada per Joaquim Miralles, qui declarava que la seva fàbrica de la Carretera assolía una producció

de cent ampolles per hora. La fàbrica es convertí en l'empresa Claret i Casafont l'any 1917 i l'adreça, que només sabíem que es trobava a la Carretera, des d'aquest moment coneixem que estava radicada al número 69, seu de la futura "La Gironellense".

Claret i Casafont es dissolgué el 1920 i continuà el negoci en solitari un dels socis, Ramon Casafont Circuns, qui l'any següent el traspasava a Monserrat Masforroll Figols; la nova propietària modernitzà el negoci, arraconant el carro i cavall amb què reparti-

Maquinària de "La Gironellense" en el programa de la Festa Major de Gironella de 1929. ARXIU JOSEP BUSQUETS

FABRICA DE GASEOSAS I SIFONS LA GIRONELLENSE M. Masforroll i Lluís Guixé

Aquesta casa, demés de servir a la seva nombrosa clientela amb pulcritud i rapidesa, és una de les que reuneix les més bones condicions d'higiene, degut a la molta cura que té en el rentatge d'envasos, USANT PER A LA FABRICACIÓ DELS SEUS PRODUCTES MATÈRIES D'IMMILLORABLE QUALITAT. El laborat amb una de les millors aigües del poble escrupolosament filtrada. Especialitat amb la gaseosa. - Recomanem als nostres clients la beguda americana «KOLA ESPUMOSA», car no porta alcohol; saludable refresc, deliciós tonificant.

Carretera, 69 - - GIRONELLA

en les begudes, i comprant un camió Ford de 16 HP matrícula B-8941, capaç de tragar una tona i equipat amb pneumàtics, que resultava molt més efectiu. També es dedicà a fer-ne una bona propaganda anunciant-se en el programa de la Festa Major de Gironella de 1928: "Fàbrica d'Aigües Carbòniques M. Masforroll de Guixé. La més acreditada. Elaboració perfecta per nous procediments. Dipòsit de cervesa. Provi l'exquisida beguda Kola Espumosa i en serà un segur consumidor."

El 1929 s'incorporava al negoci el seu marit Lluís Guixé Armengou, que va construir en el mateix lloc una fàbrica de gel artificial que podia produir 20 kg/hora i que, per al transport del qual, va comprar el camió Ford B-24490. Aquell any també s'anunciaven en el programa de la Festa Major, del qual ocupen dues pàgines, dient: "Fàbrica de Gaseoses i Sifons "La Gironellense" (nom que trobo per primera vegada) M. Masforroll i Lluís Guixé." Després d'una llarga explicació que enaltia la qualitat dels seus productes, acaben el primer full dient: "Recomanem als nostres clients la beguda americana "Kola Espumosa" car no porta alcohol; saludable refresc, deliciós tonificant."; no sé si ja es tractava de la coneguda Coca-Cola que, en aquell temps, es començava a comercialitzar a Espanya o d'algun producte semblant. En l'altra pàgina anunciaven la instal·lació de la fàbrica de gel, d'elaboració diària, compost d'aigua completament neta i filtrada. Tota aquesta propaganda estava presidida per dues boniques fotografies de la nova maquinària instal·lada en la seva indústria.

Guixé-Masforroll el desembre de 1932 es donaren de baixa de contribució i llogaren "La Gironellense" a Isidre Cardona, de qui parlarem més endavant, i que augmentà la producció de la fàbrica de gel de 250 fins a 1000 kg diaris. Tot i aquesta alta producció, a l'agost de 1933 algú va denunciar-lo a l'Ajuntament perquè, fabricant el gel a Gironella, no en volia vendre al detall als residents a la vila, que sembla que n'havien de tenir preferència, i n'exportava a altres pobles. (1)

Josep Soler amb un dels camions de distribució, a la plaça de l'Església, cap a 1947.
ARXIU FAMILIA SOLER SUBIRANA

Continuant Lluís Guixé com a propietari, el 1937 l'Isidre Cardona rellogà les instal·lacions a Joan Riera Sanglas i el 1939 a Antoni Garriga, un industrial berguedà que ja tenia una fàbrica de begudes carbòniques al carrer Cervantes número 3, i que la gestionà fins el 1945. A primers de 1946 Lluís Guixé vengué "La Gironellense" a Josep Rota Canal que, junt amb el seu gendre, Miquel Valls, en continuaren i milloraren el funcionament. En un altre article podrem conèixer la història dels últims anys de "La Gironellense", explicada per un dels seus principals protagonistes.

El 1904 Manuel Ballús Boixadera obria una nova fàbrica de gasoses al número 97 de la Carretera, capaç de produir cent ampolles per hora, per la qual pagava una contribució anual de 64,06 pessetes. La regentà fins el 1921, any en què la traspassà a Isidre Cardona Freixa i aquest la mantingué en funcionament fins al 1926, quan sembla que va traslladar el seu establiment a Berga ja que, en el programa de La Patum de 1930, el trobem instal·lat al carrer del Roser número 51, com a fabricant de gasoses i representant de la cervesa Moritz. Aquest mateix Isidre Cardona és el que el 1932 va llogar la fàbrica dels Guixé-Masforroll.

La perfecta

En Sebastià Soler Balaguer, natural de Súria, vingué a viure a Gironella l'any 1924 i, després de quedar vidu i tornar-se a casar amb una noia de la vila, Queralt Cubinsà Armengol, el 1927 decidí instal·lar una fàbrica de begudes carbòniques en els baixos de l'edifici número 74 del carrer de la Carretera, que llogà per anys prorrogables i pel preu de 25 pessetes mensuals.

Entre les raons que el portaren a prendre aquesta decisió hi devia haver que la fàbrica de gasoses situada en el número 97 de la Carretera, i que des de 1921 regentava Isidre Cardona, havia tancat les portes per traslladar-se a Berga, i que el Sebastià coneixia prou bé la gent i l'ambient dels cafès de la comarca perquè havia treballat com a distribuïdor dels licors que elaborava el Ramon Cubinsà, parent de la seva muller, en la fassina situada en una de les primeres cases de la Carretera.

En el contracte d'arrendament del local on muntà la fàbrica s'hi especificava que podia instal·lar-hi totes les màquines i aparells convenients per elaborar begudes carbòniques i també els motors elèctrics necessaris per fer-les funcionar però remarcant que totes les obres anirien a càrrec de l'arrendatari.

La nova fàbrica de begudes, que originàriament es batejà amb el pompós nom de La Perfecta, era de caràcter familiar, ja que només hi treballava el titular, l'esposa i aviat el fill, Josep, nascut el 1915. Es devia posar en funciona-

278.639. També fou necessari llogar algun assalariat per ajudar en els treballs de l'empresa, sobretot en èpoques de calor, quan es disparava el consum. En aquell temps es pagava una contribució de 1.448 pessetes per la fabricació de begudes i 1.407 pessetes pel magatzem de cervesa.

Devia ser el 1962 o 63 quan s'establiren serioses converses per unificar les dues fàbriques de begudes carbòniques que existien a Gironella; d'aquell projecte encara es conserva l'esborrany d'un document amb els inventaris dels béns que hi aportaria cada empresa, valorant així els que corresponien a Josep Soler:

Elements de transport:

398.000 pessetes

Maquinària i instal·lacions:

69.500 pessetes

Envasos i caixes:

260.100 pessetes

A més calia valorar els drets sobre els tres locals que tenia llogats: a l'avinguda Catalunya, a la Carretera de Casserres i al carrer Verdaguer.

El 5 de març de 1963 sortí una ordre de la Presidència del Govern que afectava directament el Grup Nacional de Fabricants de Begudes Refrescants, inclòs dins el

L'edifici de l'avinguda Catalunya 69, seu de "La Gironellense".

FOTO JOSEP BUSQUETS

ment a l'abril d'aquell mateix any, després de comprar els aparells adients a l'empresa Viudas Vilellas i Cia. de Barcelona, empresa que, a part de la maquinària, venia tota classe de materials relacionats amb aquesta indústria, com ampolles de gasosa i sífó, taps mecànics, essències, etc.; la mateixa empresa era l'encarregada de distribuir l'àcid carbònic, que servia en tubs metàl·lics, el lloguer d'un dels quals costava 80 pessetes en aquell any 1927.

En el programa de la festa major de Gironella de 1929 ja hi trobem propaganda d'aquesta fàbrica i, a part del nom del titular, fa constar que venia: "Especialitats de la casa Espumy i Café-kir". Aquestes especialitats eren les clàssiques begudes amb sabor de taronja i llimona, però el nom Espumy va fer tanta fortuna que, des d'aquella època, la fàbrica i el fabricant es van conèixer quasi més amb aquest nom que amb el propi del titular. L'any 1935 en Sebastià amplià el negoci incorporant-hi, com era habitual, la fabricació de barres de gel.

Durant la Guerra Civil quasi s'extingí l'activitat de la fàbrica ja que el camió Ford, matrícula B-48192 que havia comprat per repartir la seva producció, fou requisat i s'hagué de dedicar a serveis d'utilitat bèl·lica, entre els quals hi havia el transport de troncs per a les serradores de Gironella i altres activitats per compte de la Generalitat de Catalunya, segons un conveni signat el 7 de febrer de 1938. El fill, Josep Soler Sant, s'hagué d'incorporar a l'exèrcit en qualitat de xofer, i allà el retingueren fins el 1942.

Poc després d'acabada la guerra (març de 1939) es reprengué l'activitat de la fàbrica de begudes i el 1941 Sebastià Soler es constituí en representant de la cervesa Damm per Gironella, pagant un dipòsit de 111,40 pessetes pels envasos que li deixaven i que s'ampliaren amb 1320 més el 1945, en augmentar les vendes.

El 1944, en plena segona Guerra Mundial, la sacarina que es posava a les gasoses era un producte difícil de trobar (mig quilo podia costar 458 pessetes, més de la meitat de les quals corresponien a impostos estatals) i, per no

quedar-se sense, calia tenir diferents proveïdors, un dels quals era Morató i Companyia, de Barcelona que, encara el 1956 feia servir un llibre d'entrades i sortides per controlar en tot moment les existències dels fabricants.

El 2 d'agost de 1946 morí Sebastià Soler i heretà la fàbrica el fill Josep qui, en un document particular, en cedí la meitat, valorada en sis mil pessetes, a Queralta Cubinsà que li havia fet de mare i que tants esforços havia esmerçat en el negoci. Per anar-se posant al dia, aquell mateix any compraren, per 12.000 pessetes la camioneta Citroën B-28732, amb una capacitat de càrrega de 500 kg.

Cap a la meitat dels anys cinquanta, els taps dels sífons, que tradicionalment eren de plom, començaren a fer-se de plàstic perquè resultaven més econòmics (però no tan pràctics) i sortí una disposició oficial que obligava a cobrir els envasos amb reixats de plàstic, per evitar accidents, ja que de tant en tant explotava algun sífó, per excés de pressió. Per aquesta mateixa causa, encara en la que havia estat fàbrica de Viladomiu Nou, es guarda una mena de careta construïda amb reixat metàl·lic per protegir la cara de l'operari durant la fabricació dels sífons, per si n'explotava algun.

Com que el negoci anava bé, el 1955 es comprà el camió Ford, matrícula L-5083, amb una capacitat de càrrega de 2500 kg i més endavant el camió Nazar, matrícula B-370.878 i el tricicle Iso, B-

"Sindicato Nacional de Alimentación y Productos Coloniales", segons la qual es redactà un Registre General d'aquests fabricants i s'assignà un número identificador a cada u, amb el qual havien d'estar marcats tots els seus productes; a la fàbrica de Josep Soler Sant li correspongué el 1.816.

Però la proliferació de neveres elèctriques, que arraconaren la fabricació de les populars barres de gel, i les noves exigències dimanants de les disposicions tecnosanitàries per a l'elaboració i venda de begudes refrescants dictades l'any 1975 ocasionaren que moltes de les empreses dedicades a aquesta activitat anessin plegant, i això és el que va fer en Josep Soler Sant el novembre de 1980. (2)

Viladomiu Nou

Entre els anys 1955-62 Antoni Rosell Guitart, que era el titular de la botiga de Viladomiu Nou, també muntà en els baixos de casa seva una petita indústria per a la fabricació de gasoses i sífons, no sé si per evitar retards en el servei d'aquestes begudes o pensant que podia ser un negoci ben rendible. La informació que he trobat sobre aquesta indústria es limita als taps d'algun sífó i a alguna maquinària que encara es conserva en aquell lloc.

Gremi de fabricants de begudes carbòniques

Cap a 1963 es va constituir a la nostra comarca el "Gremio de Fabricantes de Bebidas Carbónicas de la Comarca del Bergadán", que estava presidit per Josep Rota Canal, propietari de "La Gironellense", les finalitats del qual eren, entre altres, pagar conjuntament l'impost de Riquesa Provincial, unificar preus dels productes que venien, normalitzar criteris de relació amb els clients dels bars (descomptes, control i preu dels envasos que els deixaven...) i compromís de no recollir ni reomplir envasos d'altres fabricants per donar compliment a l'ordre ministerial del 18-2-58, que ho prohibia.

Els preus dels diferents productes que acordaren per l'any 1964 eren:

Sífons,	2 ptes./unitat
Gasoses 1 litre,	3 ptes./unitat
Gasoses 1/3 litre,	1,50 ptes./unitat
Begudes color	2 ptes./unitat
Cervesa 1/5,	70 ptes./caixa
Cervesa 1/3 i 2/3,	90 ptes./caixa
Cervesa daurada i negra.	100 ptes./caixa
Cervesa de barril,	8,50 ptes./litre

Com es pot veure en l'inventari realitzat en l'empresa de Josep Soler, una de les principals inversions que havien de fer els fabricants de begudes carbòniques era la compra i manteniment dels envasos dels seus productes que, com que eren de vidre, es trencaven sovint i que, en deixar-los en dipòsit als clients, aquell any els cobraven a:

Sífons:(no solien cobrar-los)	40 ptes./ unitat
Ampolles cervesa:	2,50 ptes.
Ampolles gasosa 1/3 i color:	2,50 ptes.
Ampolles gasosa 1l:	8 ptes.
Caixes de fusta:	30 ptes.

El repartiment de l'impost de Riquesa Provincial el feien entre ells atenent a la quantitat d'àcid carbònic que gastava cada u, fet que ens dóna una idea de la importància industrial de cada agremiat i que, segons una relació de l'any 1965, ens permet formar el següent llistat:

Josep Rota Canal (Gironella)	3.640 quilos
Antoni Casafont (Berga)	3.160 "
Unibar, SL (Berga)	3.070 "
Josep Soler Sant (Gironella)	1.800 "
Salvador Casals (Puig-reig)	1.780 "
Ramon Comellas (Berga)	1.560 "
Josep Batriu (Prats de Lluçanès)	1.160 "
Josep Pedrals (Bagà)	630 "
Pere Badia (Guardiola Berguedà)	580 "
Antoni Camprubí (La Pobla Lillet)	340 "

Dels fabricants de begudes carbòniques que hi havia al Berguedà l'any 1965 no en queda cap en actiu, i només es mantenen en les tasques de distribució les empreses Begudes i Distribucions del Berguedà, a Berga, i Josep Valls, continuador de "La Gironellense", a Gironella.

Notes

- (1) Arxiu Municipal Gironella, Correspondència de 1933.
- (2) He d'agrair a la família Soler Subirana les facilitats que m'han donat per consultar el seu arxiu.

Josep Busquets Castella

Arxiver de Gironella